WYDAWNICTWA CENTRALNEJ BIBLJOTEKI WOJSKOWEJ

Nr. 6.

T. IX. R. 1932.

1—2. Wojskowe wiadomości bibljograficzne.

„Wojskowe wiadomości bibljograficzne" zaznajamiają czytelnika z treścią dzieła, pouczając zainteresowanych o zagadnieniach, poruszanych w bieżącej literaturze wojskowej, a zarazem ułatwiają czytelnikom i kierownikom Bibljotek Wojskowych decyzję co do zakupu książek, znanych na podstawie „Komunikatu Bibljograficznego" jedydynie z tytułów.

Oddział Bibljograficzny Centr. Bibl. Wojsk.

Les „Nouvelles Bibliographiques Militaires"—instruisent les lecteurs sur le contenu du livre, permettent aux interessés de s'orienter dans les questions touchées dans la littérature militaire contemporaine et facilitent en même temps aux lecteurs et aux chefs des Bibliothèques Militaires le choix de livres à acheter parmi les titres nommés dans le „Communiqué Bibliographique".

Section Bibliographique de la Bibl. Mil. Centr.

WYSZKOLENIE WOJSKA.

GUIGUES, *cmdt. — L'instruction du soldat en vue du combat. Paris, 1931, Lavauzelle. Str. 120.—C. B. W. sygn. 121.457/II.*

Studjum wyszkolenia bojowego dla zaznajomienia młodszych oficerów z jego metodyką. Zaczyna się od ogólnych rozważań, a następnie przechodzi do omówienia ćwiczeń zasadniczych i kończy się wskazówkami o użyciu w walce wojska, uzbrojonego i zaopatrzonego zgodnie z wymaganiami współczesnej techniki.

LOTNICTWO.

BERTIN—*Manuel pratique de navigation maritime et aérienne. Tablette Bertin. Réglementaire dans la Marine et l'Aviation Militaires et Marchandes. Paris, 1929. Gauthier—Villars. Str. 4 nlb., LXX, 274, 8 tabl. — C. B. W. sygn. 120.066/III.*

Francuski podręcznik nawigacji morskiej i powietrznej. Autor cały nacisk położył na wzory i tablice, skonstruowane wedle swej metody, dając objaśnień tylko tyle, ile potrzeba do ich zrozumienia.

MARYNARKA.

MARGUET F., *capt.—Histoire générale de la navigation du XV-e au XX siècle. Paris, 1931, Soc. d'Edit. Géogr., Marit. et Colon. Str. 306. — C. B. W. sygn 120.822/II.*

Jest to nowe, znacznie rozszerzone wydanie dzieła tegoż autora p. t. „Histoire de la Longitude à la Mer au XVIII-e siècle en France". Podaje ono w zarysie rozwój nawigacji, opierając się wyłącznie na literaturze francuskiej. Doświadczenie innych narodów wyzyskane jest w słabym stopniu. Książka posiada skorowidz nazwisk.

TRÈVILY JOSEPH, *dr. — Essai sur l'histoire et la situation du sous-marin en droit international. Paris, 1931, Libr. du Recueil Sirey. Str. XIII, 251. — C. B. W. sygn. 121.363/II.*

Dzieło poświęcone głównie wyjaśnieniu sytuacji prawnej wojny podwodnej. W części pierwszej autor przedstawia historję łodzi podwodnych aż do wojny światowej włącznie, w drugiej analizuje odnoszące się do nich paragrafy traktatu wersalskiego i uchwały późniejszych konferencyj morskich, w trzeciej rozważa sprawę łodzi wojennych i handlowych w chwili obecnej z punktu widzenia prawa międzynarodowego.

SŁUŻBA ZDROWIA.

OEUVRE — *L'oeuvre du Service de Santé militaire en Algérie. 1830—1930. <Ministère de la guerre. Direction du Service de Santé>. Paris, 1931, Charles—Lavauzelle. Str. 363, 2 tabl. — C. B. W. sygn. 121.412/II.*

Historja o stuletniej działalności wojskowej służby sanitarnej francuskiej na terenie Algieru. Najpierw omówiona została strona organizacyjna, następnie poświęcono szereg wspomnień wybitnym chirurgom wojskowym, a w końcu bardzo szeroko jest przedstawiona walka z chorobami zakaźnemi. Książkę zdobią liczne ilustracje w tekście i dwie oddzielne tablice.

OBRONA PRZECIWGAZOWA.

VILLIAMER ALBERT — *Assainissement atmosphérique des grandes cités par ventilation artificielle. Leur protection contre les gaz. Pontarlier, 1931, Faivre. Str. 45.—C.B.W. sygn. 39.352/II.*

Broszura tyczy się właściwie jednego z zagadnień nowoczesnej urbanistyki, mianowicie higjeny miasta, ale ponieważ ośrodki miejskie są w obecnej wojnie objektem bombardowania gazowego, przeto stanowi ona zarazem i przyczynek do organizacji obrony przeciwgazowej.

POLITYKA, FINANSE, PRAWO WOJSKOWE.

REBOUL, *lieut. col. — Non. L'Allemagne n'a pas desarmé. 2 édition. Paris, 1932, Charles—Lavauzelle. Str. 319, 1 nlb.—C.B.W. sygn. 121.461/II.*

Gruntowne studjum źródłowe pióra wybitnego pisarza wojskowego francuskiego, poświęcone aktualnej sprawie rzekomego „rozbrojenia" Niemiec. Autor występuje ostro w przedmowie przeciw perfidji niemieckich twierdzeń o bezbronności Rzeszy, przygotowującej się tymczasem z całą energją do nowej akcji wojennej. Sama praca składa się z 3 części w 13 rozdziałach.

Cz. I. „Historja rozbrojenia Niemiec od zawieszenia broni do naszych dni" przedstawia pogwałcenie warunków traktatu wersalskiego przez Niemcy, które, osiągając co raz to nowe ustępstwa ze strony państw sprzymierzonych, nie rozbroiły się wzamian nawet moralnie (Rozdz. IV-ty omawia prace Komisji Kontrolującej). W części II-giej p. t. „Sytuacja obecna" płk. Reboul daje obraz istotnego stanu sił Rzeszy, jej zbrojeń, środków transportowych, lotnictwa i stowarzyszeń wojskowych. Cz. III-cia p. t. „Możliwości Niemiec" poświęcona jest z kolei ich ewentualnej mobilizacji przemysłowej, wojnie chemicznej, rozbudowie lotnictwa i ukrytym pozycjom budżetowym Praca, oparta na obfitych materjałach i niezbitych dowodach, otwiera oczy wszystkim, chcącym widzieć, na całkowitą odbudowę niemieckiej potęgi wojennej w ciągu krótkich lat ostatnich.

Stara się też autor rozwiać nieuzasadnione złudzenia co do znaczenia pacyfizmu niemieckiego, z którym nic wspólnego nie mają szerokie warstwy narodu dyszące żądzą odwetu.

Książka wartościowa, podaje szereg cennych danych statystycznych.

BECKER G., *gen. — Defense nationale française. Le patrimoine. La menace. La sauvegarde. Paris, 1932, Berger-Levrault. Str. VIII, 118, 1 nlb.—C.B.W. sygn. 121.362/II.*

Studjum poświęcone obecnej sytuacji politycznej Francji w związku ze zmianami, wywołanemi przez wielką wojnę. Autor omawia sprawę zniszczeń wojennych we wschodnich prowincjach i ich odbudowę, wcielenie odzyskanej Alzacji i Lotaryngji, rozwój kolonji, a szczególniej Maroka. Wewnętrzny stan jego ojczyzny nie budzi w nim niepokoju. Zagrażają jej natomiast z zewnątrz dążenia do nowej wojny, konkurencja gospodarcza, wreszcie zazdrość innych narodów, którym gorzej się powodzi. Jedyną gwarancję bezpieczeństwa widzi w armji zdolnej odeprzeć wszelką groźbę i utrzymać ewentualnego przeciwnika w szachu, ożywionej gorącym patrjotyzmem i wspartej wysiłkiem całego społeczeństwa

MAESTRACCI NOEL, *cmdt. — L'empire colonial français contemporain. Historique - Ressources - Avenir - Renseignements pratiques. Paris, 1932, Lavauzelle. Str. 371.—C.B.W. sygn. 120.715/II.*

Wojna światowa dopiero postawiła we Francji w całej rozciągłości zagadnienie kolonjalne. Przekonano się naocznie o wielkich bogactwach kolonij, dotychczas mało znanych. Od tej pory zainteresowanie niemi nie ustaje. Jego wyrazem jest też ta książka. Podaje ona krótki zarys historycznego rozwoju polityki kolonjalnej francuskiej, a następnie charakteryzuje poszczególne kolonje, wspominając też i o udziale ich w wojnie. Liczne mapy i fotografje ilustrują wywody autora.

CARANFIL G. GEORGES ET JORDAN N. DÉMETRE. — *Etude statistique sur les valeurs mobilières en Roumanie de 1907 a 1930. Paris, 1931, Giard. Str. 106.—C.B.W. sygn. 121.449/II.*

Książka omawia wahania kursów giełdowych w Rumunji. Szczególniej interesująco przedstawia się okres wojny światowej i lata powojenne. Liczne wykresy i tablice ilustrują wywody autorów.

LABÉ C., *dr.* — *Le budget de la guerre en France. Aspects financiers de la défense nationale. Thèse de doctorat. Paris, [1930]. Quillet. Str. 3 nlb., V, 216, 2 nlb., 1 tabl.—C.B.W. sygn. 121.428/II.*

Rozprawa napisana w celu otrzymania stopnia doktora prawa. Poddaje szczegółowej analizie budżetowanie wojenne francuskie na tle finansowej sytuacji kraju wogóle z uwzględnieniem bardzo silnem konieczności obrony państwa, które podczas wojny dominują nad wszystkiemi innemi. Aktor kończy swą pracę tablicami statystycznemi i wykresami.

DUPONT, *capt.* — *L'officier de police judiciaire militaire dans les corps de troupe et services. <Guide pratique>. Paris, 1931, Lavauzelle. Str. 95. — C.B.W. sygn. 121.411/II.*

Do napisania tego podręcznika skłoniły autora daleko sięgające zmiany w sądownictwie wojskowem, wynikłe skutkiem wprowadzenia w życie ustawy z dn. 9 marca 1928 r. Duża ilość wzorów, załączonych na końcu książki, ułatwia korzystanie z jej rad i wskazówek odnoszących się do procedury sądowej w wojskfrancuskiem.

NAUKA STRZELANIA.

HERBLOT, *capt.* — *Le tir au pistolet. Méthode pratique à l'usage des differentes armes. Paris, 1931, Lavauzelle. Str. 69.—C.B.W. sygn. 121.463/II.*

Krótki podręcznik nauki strzelania z pistoletów, dostosowany do francuskich instrukcyj. Wykład ilustruje wiele fotografij.

PROWADZENIE WOJNY I SOCJOLOGJA WOJNY.

FABRE, *col.* — *La tactique au Maroc. Paris, 1931, Charles-Lavauzelle et C-ie. Str. 258, 7 szkiców.—C.B.W. sygn. 121.308/II.*

Studjum z zakresu taktyki ogólnej, mające na celu ustalenie zasad walki zaczepnej i obronnej w swoistych warunkach marokańskich. Autor, znany już z pracy ogłoszonej przed rokiem, p. t. „W Marokku. Bataljon w walce“ poświęconej właściwościom walki małych jednostek na terenie marokańskim, poddaje obecnie analizie taktykę wielkich jednostek oraz poszczególnych broni. Książka, poza wstępem i zamknięciem, składa się z 6-ciu części. Cz. I-sza obejmuje ogólne poglądy na operacje (jednolitość akcji politycznej i wojskowej, cel i przygotowanie operacji) oraz omawia taktykę Marokańczyków. Cz. II-ga poświęcona jest „grupie ruchomej” jako jednostce najczęściej używanej na terenie Marokańskim; Cz. III-cia— doktrynie zaczepnej grupy ruchomej, analizując kolejno specjalne właściwości walki zaczepnej w Maroku, marsz zbliżenia, nawiązanie kontaktu, natarcie, walkę nocną i t. p.; Cz. IV omawia obozowanie i jego ubezpieczenie; Cz. V-ta — doktrynę obronną (taktykę obronną oddziałów, walkę odwrotową, organizację i obronę odcinka); Cz. VI-ta wreszcie poświęcona jest działaniom poszczególnych broni (piechoty, kawalerji, artylerji, lotnictwa, czołgów, samochodów pancernych, saperów, łączności, wreszcie uzupełnień i oddziałów detaszowanych). Autor dochodzi do wniosku, że, aczkolwiek reguły ogólne prowadzenia walki pozostają naogół niezmienne na terenie marokańskim (jak np. kombinowanie ognia i ruchu, ubezpie-

czenie w marszu, obozie i walce, stosowanie manewru oskrzydlającego i t. p). zmienia się natomiast wartość względna poszczególnych elementów (występuje np. przewaga ruchu nad ogniem i t. p.), przedewszystkiem jednak różnią się znacznie sposoby ich stosowania, zarówno w wielkich jednostkach jak i w poszczególnych broniach. Stąd niemożność używania ogólnych regulaminów obowiązujących bez przystosowania ich do lokalnych warunków. Autor podnosi, że warunkom walki marokańskiej odpowiadają znacznie lepiej dawniejsze regulaminy, utrzymujące linję tyraljerów. Ciężkie straty jakie ponosiły oddziały przybywające z Europy zmusiły do wprowadzenia specjalnych kursów dla oficerów. Pracę uzupełniają dodatki, ilustrujące tezy autora za pomocą przykładów z walk marokańskich.

DAVIE MAURICE R., *prof.* — *La guerre dans les societes primitives, son rôle, son evolution. Traduit de l'anglais par Maurice Gerin. Paris, 1931, Payot. Str. 440. — C. B. W. sygn. 121.410/II.*

Zagadnienie wojny w społecznościach pierwotnych potraktowane jest z punktu widzenia socjologji. Autor omawia podniety, pchające człowieka pierwotnego do wojny, jako to: głód, pragnienie zdobyczy i łupu, chęć pozyskania sławy, podkreśla też rolę momentów religijnych w niezgodach i waśniach między poszczególnemi plemionami. Porusza znaczenie wojny w podnoszeniu się ludzkości na wyższe szczeble życia społecznego, zwłaszcza przy tworzeniu się państw, które wyrosły przeważnie z wojen, ale nie zapomina też i o czynnikach, dążących do utrzymania pokoju takich, jak handel. Zamyka dzieło długi szereg załączników, spełniających rolę źródłowych przypisów.

HISTORJA POLITYCZNA.

POLOGNE — *La Pologne et la Baltique. Conférences données a la Bibliothèque Polonaise de Paris. <Problèmes politiques de la Pologne contemporaine. I>. Paris, 1931, Gebethner et Wolff. Str. XII, 358. — C. B. W. sygn. 120 767/II.*

Szereg odczytów wygłoszonych całkowicie przez Francuzów, na tematy związane ze stosunkiem Polski do Bałtyku. Obejmują one poważny okres czasu od XIV wieku aż do traktatu Wersalskiego i poruszają bardzo różnorodne zagadnienia z dziedziny historji, geografji i polityki, wykazujące naturalny związek Polski z Bałtykiem. Książka kończy się odczytem H. Strasburgera o Gdańsku, jako porcie polskim i zarysem rozwoju stosunków polsko-niemieckich w związku ze sprawą Pomorza pióra K. Smogorzewskiego.

SALOMON HENRY — *L'ambassade de Richard de Metternich à Paris. Paris, 1931, Firmin-Didot. Str. 312, 1 portr. — C. B. W. sygn. 120.809/II.*

Autor szczegółowo omawia politykę, jaką prowadził Metternich na stanowisku ambasadora w latach 1859—1871. Podkreśla jego dobrą wolę i wysiłki w celu doprowadzenia do jaknajlepszych stosunków między Austrją i Francją i ewentualnego sojuszu skierowanego przeciw Prusom. Zabiegi te rozbiły się o niezdecydowanie Napoleona III. Książka wyświetla wiele jego posunięć ówczesnej polityki francuskiej, zakończonej klęską w wojnie 1870/71 r.

KUKIEL M., *gén.* — *Vues sur le trône de Pologne en 1812. <Extrait de la Revue des Etudes Napoleoniennes>. Paris, 1932, Ed. G. Ficker. Str. 19.—C. B. W. sygn. 39 572/II.*

Odbitka z artykułu, umieszczonego w „Revue des Etudes Napoléoniennes" pióra znanego historyka. Autor omawia w nim kwestję kandydatur do tronu polskiego w r. 1812; w szczególności kandydatury ks. Hieronima, mającej w tym czasie najwięcej szans realizacji, choć nie postawionej oficjalnie przez Napoleona, rezerwującego sobie decyzję na później. Inne kandydatury jak Murata lub ks. Eugeniusza nie miały wówczas realnych podstaw; tem mniej można było mówić o ks.

Józefie lub ks. Adamie Czartoryskim. Książe Warszawski, Fryderyk August, odsuwany coraz to bardziej w cień zarówno przez Napoleona jak i sam rozwój wypadków, również nie wchodził w rachubę. Pozostawała jeszcze kandydatura, za którą najchętniej wypowiadała się opinia publiczna polska t. j. samego cesarza. Autor w swem studjum stara się sprostować wersje o rzekomej intrydze pewnych kół polskich, zmierzających jakoby do utrącenia kandydatury Hieronima, podnosząc, że najbardziej zaszkodził sobie sam kandydat niepoważnem i nietaktownem zachowaniem. Studjum to stanowi cenne uzupełnienie o charakterze polemicznym do obszernej pracy p. Mansuy p. t. *Jerôme Napoléon et la Pologne. Paris, 1931, Alcan. Str. 704, 1 nlb. 1 ilustr., 1 szkic. — C. B. W. sygn. 120.295/II*, poprzednio poddanej przez autora gruntownej krytyce w Kwartalniku Historycznym.

PAIS ETTORE, *prof. — Histoire romaine. T. I. Des origines à l'achèvement de la conquête (133 avant J.-C.). <Histoire ancienne. Troisième partie>. Paris, 1926, Les Presses Universit. Str. XXII, 660. — C. B. W. sygn. 121.381/II.*

Autor podaje na wstępie przegląd źródeł do historji rzymskiej, a następnie maluje szczegółowy obraz rozwoju potęgi Rzymu, dużą uwagę zwracając na dzieje wojen i wojskowości, i kończy w momencie umocnienia się panowania rzymskiego na wschodzie i zachodzie. Do książki dołączony jest skorowidz rzeczowy i nazw własnych.

GLOTZ GUSTAVE, *prof. — Histoire grecque. T. II La Grèce au V-e siècle <Histoire ancienne. Deuxième partie>. Paris, 1931, Les Presses Universit. Str. 800 —C. B. W. sygn. 121.581/II.*

Książka zaczyna się opisem rozwoju państwa perskiego, następnie przechodzi do jego starcia się z Grekami. Dokładnie przedstawia przebieg wojen perskich, maluje obraz hegemonji Aten wśród państewek greckich, dużo uwagi poświęca wewnętrznemu ustrojowi ateńskiemu, między innemi zagadnieniom wojskowym, oraz kulturalnemu życiu ówczesnej Grecji. Skorowidz nazw własnych i rzeczowy ułatwia korzystanie z tego dzieła.

HISTORJA WOJSKOWA.

(Operacje, pamiętniki, postacie wojskowe).

CHARTERIS JOHN, *brig. gen. — Le maréchal Haig. Trad. de l'anglais par M. Dou-Desportes et le col. Paul Dou. Préf. du gén. Debeney. Avec 23 cartes et 5 photographies. Paris, 1930, Payot. Str. 450, 2 nlb., 5 ilustr., 23 szkice w tekście. — C. B. W. sygn. 114.686/II.*

Obszerna biografja Douglasa Haiga, napisana przez generała angielskiego, który, dzięki osobistym stosunkom oraz bezpośredniemu kontaktowi z naczelnym wodzem brytyjskim w okresie wojny światowej, miał możność oprzeć się nietylko na dostępnych źródłach (w pierwszym rzędzie ważniejszej literaturze pamiętnikarskiej) lecz również na osobistych wspomnieniach i notatkach.

Książka obejmuje w 26 rozdziałach życiorys marszałka, poczynając od młodych lat poprzez służbę w metropolji i kolonjach (Egipcie, Afryce Południowej i Indjach) aż do udziału w wojnie światowej, początkowo w charakterze dowódcy jednego z angielskich korpusów ekspedycyjnych, następnie na stanowisku naczelnego wodza armji brytyjskiej na zachodnim froncie. Książka przynosi dużo ciekawych szczegółów i przyczynia się do oświetlenia postaci jednego z najwybitniejszych wodzów koalicji. Autor stawia bardzo wysoko swego bohatera, jako żołnierza i człowieka, podnosząc wybitne zalety jego charakteru, energję, stanowczość, wytrwałość, trzeźwość, zimną krew w powodzeniu i niepowodzeniu, dar przewidywania, wreszcie wybitną lojalność cechującą go zarówno w działalności publicznej, jak i w stosunkach osobistych. Zastrzega się zresztą przed wypowiedzeniem ostatniego słowa o zasługach Haiga w wojnie światowej, wobec niewyczerpania wszystkich źródeł, w pierwszym rzędzie materjałów zdeponowanych przez zmarłego mar-

szałka w British Museum, mających być udostępnionemi w dalszej przyszłości. Dopiero też po ukończeniu publikacyj urzędowych o wojnie światowej i wyzyskaniu wszystkich nieznanych dotąd materjałów może nadejść czas na opracowanie gruntownej biografji, do której obecny życiorys, zdaniem autora, może być tylko subjektywnym szkicem. Książka w swym francuskim przekładzie została poprzedzona przedmową gen. Debeney'a, który dowodząc w r. 1918 armją sąsiadującą z armjami brytyjskiemi, miał możność wejścia w bliższy stosunek z marsz. Haigiem. Skorzystał też z ukazania się tej pracy, aby dać wyraz hołdu dla „prawdziwego wodza i wysoce lojalnego sprzymierzeńca".

CHATTERTON KEBLE E., *capt. — Les coureurs de mers. Le Dresden. Le Karlsruhe. Le Wolf. Le kronprinz Wilhelm. Le Prinz Eitel Friedrich. Le Moewe. Traduit de l'anglais par G. Malgorn, lieut. Avec 8 gravures. <Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale>. Paris, 1931, Payot. Str. 280, 1 nlb. — C. B. W. sygn. 121.372/II.*

Jest to opis niezwykłych wypraw i przygód niemieckich statków wojennych podczas wojny światowej. Działalność każdego z nich została omówiona szczegółowo i przystępnie dla szerszego ogółu czytelników, nie tylko dla marynarzy.

WILSON MURRAY G. — *Les chars d'assaut au combat 1916 — 1919. Edition française par le cmdt. A. Thomazi. <Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale>. Paris, 1931, Payot. Str. 198, 1 nlb., 4 ilustr. — C. B. W. sygn. 121.309/II.*

Autor był podczas wojny światowej kapelanem angielskich oddziałów czołgowych we Francji. Wspomnienia swoje napisane bardzo żywo i zajmująco, zaczyna od bitwy nad Sommą w 1916 r., przedstawiając następnie udział czołgów we wszystkich operacjach aż do końca wojny.

D'ABERNON, WHR. — *Osiemnasta decydująca bitwa w dziejach świata pod Warszawą 1920 r. Autoryzowany przekład z angielskiego przy współpracy tłum. S. A. Arnsena oprac. i wyd. dr. Artur Dobiecki, sen. Warszawa, 1932, Skł. Gł. Druk. Mazowiecka. — Str. 183, 1 nlb., 2 ilustr., 2 załączn. — C. B. W. sygn. 120.841/II.*

Dziennik wybitnego dyplomaty, kierownika dyplomatycznego misji angielskiej w Polsce w r. 1920, wydany w 11 lat po wypadkach i zaopatrzony w odpowiednie adnotacje i komentarze. Obejmuje przełomowy okres od 22.VII. do 2.XI. 1920 r., stanowiąc bardzo ciekawy dokument historyczny, rzucający dużo światła na ówczesne wypadki, skreślony przez bystrego obserwatora, umiejącego szybko zorjentować się w nowych, zmieniających się z dnia na dzień warunkach. Autor, choć nieraz wypowiada surowe sądy o obserwowanych faktach, wykazuje jednak na każdym kroku szczerze życzliwe stanowisko dla sprawy, której podjął się bronić i przedewszystkiem z rzadkiem u cudzoziemców zrozumieniem podkreśla epokowe znaczenie zwycięstwa w r. 1920 nietylko dla Polski lecz dla całej Europy. Ma ono, jego zdaniem, taką samą doniosłość dla cywilizacji jak Maraton i Salamina, zwycięstwo Karola Martela pod Tours, bitwy pod Lepanto i Wiedniem.

Widzi również doskonale doniosłość zwycięstwa pod względem strategicznym, nie wahając się przyznać mu bardziej decydującego znaczenia od bitwy nad Marną, dzięki „śmielszej inicjatywie i jaśniej zdefinjowanemu planowi" Naczelnego Wodza. „Jeśli można było przeistoczyć położenie wojsk polskich z 12 sierpnia w zwycięstwo polskie z 20 sierpnia", — pisze autor — „to zachodzi pytanie, czy istnieje jeszcze na świecie sytuacja, mogąca dać powód do rozpaczy?".

Dziennik Lorda d'Abernona przynosi również cały szereg ciekawych szczegółów dotyczących stanowiska względem Polski w tych przełomowych chwilach różnych, działaczy politycznych, między innemi prezydenta Masaryka i ma pod wielu względami znaczenie rewelacyjne dla opinji zachodniej, a zwłaszcza angielskiej. Książka, prócz przedmowy i konkluzji autora, oraz dziennika ujętego w szereg rozdziałów, zawiera nadto przedmowę do wydania polskiego, napisaną przez mi-

nistra Zalewskiego oraz wyjątki z „Roku 20-go" Marszałka Piłsudskiego i z pracy Tuchaczewskiego. Zaopatrzona jest w szkice sytuacyjne.

MARTINEAU ALFRED, *prof. — Le général Perron, généralissime des armées de Scindia et du Grand Mogol. 1753 — 1834. Paris, 1931, Société d'Ed. Geogr. Str. 228, 12 ilustr. i facsim., 1 mapa, V tabl. geneal. — C. B. W. sygn. 121.618/II.*

Interesująca biografja mało znanej postaci jednego z awanturników francuskich drugiej połowy XVIII i pocz. XIX wieku, działających na terytorjum Indyj Wschodnich i zwalczających tam wpływy Kompanji Indyjskiej.

Perron, jako organizator i dowódca wojsk indyjskich władców zwalczał pomyślnie przez dłuższy czas Anglików, poniósł jednak ostatecznie porażkę i musiał powrócić do Francji po 32-letniej działalności na Wschodzie.

Dzięki staraniom jednego z potomków, gen. Brantes'a ukazał się obecny życiorys, rozpoczęty przez zmarłego w r. 1927 François Rousseau a dokończony i uzupełniony na podstawie zgromadzonych materjałów przez obecnego autora. Przynosi on nowy rozdział do historji polityki kolonjalnej francuskiej na terenie, gdzie poniosła ona porażkę w walce ze swoją rywalką—Wielką Brytanją. Książka wydana bardzo starannie pod względem zewnętrznym, zaopatrzona w dobrze wykonane ilustracje i facsimilia oraz tablice genealogiczne. W osobnym dodatku podane zestawienie źródeł.

LIVRE. — *Livre d'or de la Légion Etrangère. <Centenaire de la Légion Etrangère>. 1831 — 1931. Paris, 1931, Impr. Frazier—Soye. — Str. 367, 3 nlb., 54 tabl. ilustr. — C. B. W. sygn. 120.952/III.*

Jubileuszowe wydawnictwo, poświęcone francuskiej „Legji Cudzoziemskiej" na jej stuletnią rocznicę, przypadającą w r. 1931. Obejmuje w szeregu rozdziałów, poza ogólną charakterystyką Legji, zarys jej dziejów, oparty na materjałach źródłowych, a wypełniony ciężkiemi walkami i zmaganiem się nietylko z wrogiem, lecz i zabójczemi warunkami egzotycznych teatrów wojennych. W ciągu stulecia swej egzystencji Legja walczyła z bezprzykładnem męstwem i poświęceniem w Hiszpani, Włoszech, na Krymie, w Meksyku, Chinach, Sjamie, różnych stronach Afryki od Algieru po Madagaskar, wreszcie na polach bitew wojny światowej aż po ostatnie walki z Druzami w Syrji i Abd-el-Krimem w Marokku.

Uzupełniają pracę rozdziały obejmujące historję umundurowania Legji oraz wybór poezyj i piosenek.

Podana została również szczegółowa bibljiografja druków odnoszących się do Legji oraz lista jej dowódców.

Książka, ze względu na swój albumowy charakter, wydana bardzo starannie, na pięknym papierze, ozdobiona licznemi ilustracjami i tablicami barwnemi, zawierającemi bogaty i ciekawy materjał. (Mundury, sztandary i t. p.).

MARGERAND J. — *Les aides de camp de Bonaparte. 1793 — 1804. Paris, 1931, P. Bossuet. Str. 4 nlb., 171, 1 nlb., 6 ilustr. — C. B. W. sygn. 121.608/II.*

Autor, znany z szeregu prac historycznych z dziedziny wojskowości napoleońskiej, daje w źródłowem studjum szereg sylwetek biograficznych 24-ch adjutantów Bonapartego z lat 1793—1804, z których 6-ciu poległo, (m. innymi Muiron, bohater z pod Arcole i jedyny Polak, Sułkowski, poległy w Kairze 1790 r.), 3-ch osiągnęło buławę marszałkowską: Murat, Marmont i Lauriston (ten ostatni już za Restauracji), pozostali — stopień generalski. Spotykamy wśród nich szereg nazwisk, okrytych sławą w późniejszych kampanjach, jak Eugenjusz Beauharnais, Junot, Rapp, Savary, Caulaincourt, Duroc, Lefebvre-Desnoëttes i inni. Studjum to jest pierwszą częścią zapowiedzianej przez autora obszerniejszej pracy o dworze wojskowym Cesarza. Są to czasy, gdy adjutanci gen. Bonapartego tworzyli jego najbliższe otoczenie, związane węzłami koleżeńskiej zażyłości, na którą nie było już miejsca za Cesarstwa; wszyscy oni rozpoczynali dopiero karjerę wojskową w wieku zupełnie

młodocianym, mniej więcej około lat 20-tu (Eug. Beauharnais np. miał zaledwo 16 lat), gdy ich wódz zresztą też liczył 27 lat.

Praca, oparta na materjałach archiwalnych, przynosi szereg nowych interesujących szczegółów, m. innemi do życiorysu Sułkowskiego. Autor przytacza kilka jego listów dotąd nieogłoszonych.

ROMAIN C., *col.* (*Armand Charmain*) — *Les guerrières. Paris, 1931, Berger-Levrault. Str. 2 nlb., 224. — C. B. W. sygn. 121. 706/I.*

Zestawienie krótkich życiorysów kobiet bohaterek wszelkich czasów i krajów. Autor sięga nietylko do czasów starożytnych lecz nawet do mitologji, legendy i poezji. Zdarza mu się przytem pomieszać czasem jedno z drugiem, gdy traktuje legendarne bohaterki czeskie jako postaci historyczne. Z historji wojennej polskiej przytacza królową Jadwigę, ze względu na zhołdowanie przez nią Rusi Czerwonej, przyczem każe jej odnosić „krwawe zwycięstwo" pod Przemyślem. Z późniejszych czasów znana mu jest Emilja Plater, choć życiorys został podany w sposób dość nieścisły (przypisuje jej np. zdobycie Dynaburga), nazwisko Raszanowiczówny przekręca na „Romanowitz" i t. p. Pomija natomiast autor Henrykę Pustowojtow, pomimo, że w swoim czasie nazwisko jej było dość głośne i we Francji. Błędy te wzbudzają pewną nieufność i w stosunku do życiorysów innych egzotycznych dla Francuza bohaterek. Oczywiście największą liczbę kobiet, które brały udział w wojnach, znajduje w historji Francji: ich życiorysy stanowią też zapewne bardziej wartościową część studjum. Praca o charakterze kompipilacyjnym.

GRANDIDIER GUILLAUME — *Gallieni.* (*Les grandes figures coloniales*). *Paris, 1931, Libr. Plon. — Str. 257, 1 nlb., 4 ilustr. — C. B. W. sygn. 121.369/II.*

Zarys biograficzny poświęcony głównie działalności kolonjalnej słynnego marszałka, jednego z głównych bohaterów bitwy nad Marną. Autor ujmuje swą pracę w pięć rozdziałów. 1-szy poświęcony dzieciństwu i młodości Gallieniego, ukończeniu szkoły wojskowej w St. Cyr i udziałowi w kampanji w 1871. (Gallieni, jako dwudziestoparoletni młody oficer, lekko ranny dostaje się do niewoli niemieckiej w słynnej obronie Bazeilles przez mjr. Lamberta). II-gi rozdział obejmuje pierwszy okres jego służby w Sudanie (1789—1881); III-ci — drugi okres sudański (1885—1888); IV-ty — Tonkin, V-ty — Madagaskar. W VI-tym autor omawia pokrótce udział Gallieniego w obronie Paryża, okres sprawowania ministerjum wojny i śmierć. Książka utrzymana w charakterze popularnym; autor nie cytuje też źródeł, z wyjątkiem niektórych listów lub raportów podanych w tekście.

PASTRE J. L. GASTON — *La tragèdie de Sedan.* (*Recits d'autrefois*). *Paris, 1931, Libr. Hachette. Str. 121, 1 nlb. — C. B. W. sygn. 120.580/II.*

Popularny, barwnie i żywo napisany zarys historyczny bitwy i kapitulacji pod Sedanem, wydany w kolekcji „Récits d'autrefois" poświęcony ważnym momentom historji francuskiej. Autor opiera się na najważniejszych źródłach (w tej liczbie na bogatej literaturze pamiętnikarskiej) i opracowaniach, których bibljografję podaje w załączniku. Książeczka składa się z 13 rozdziałów: I. Krzyżowa droga; II. Śmiertelne niepokoje; III. Druzgocące niespodzianki; IV. W przeddzień bitwy; V. Bitwa; VI. Dramat; VII. Dzielni ludzie; VIII. Katastrofa; IX. Rozwiane złudzenia; X. Kapitulacja; XI. Spotkanie; XII. Następne godziny; XIII. Nawałnica klęski. Autor daje w nich żywy obraz tych tragicznych wypadków, kończąc słuszną sentencją, że „niczego w życiu nie można improwizować, najmniej zaś wojny".

GALET, *gén.* — *S. M. le Roi Albert, commandant en chef devant l'invasion allemande. Préf. de S. M. le Roi Albert. Paris, 1931, Libr. Plon. Str. 5 nlb., 405, 1 nlb. 1 facsim., 5 szkiców. — C. B. W. sygn. 120.875/II.*

Obszerne studjum biograficzne, oparte na materjałach archiwalnych po-

święcone szczegółowemu przedstawieniu działalności króla Alberta belgijskiego z okresu jego naczelnego dowództwa w kampanji 1914 roku. Autor, szef sztabu Armji belgijskiej, opracował je przy pomocy mjr. Nuytena i ppłk. Van Overstraetena, znanego historyka wojskowego. Książka dzieli się na pięć części, z których każda składa się z kilku rozdziałów. Część I-sza obejmuje okres przed wyruszeniem króla na front; podnosi jego działalność przedwojenną, dążącą do wzmocnienia armji w przewidywaniu grożącego niebezpieczeństwa; przedstawia mobilizację, przygotowania wojenne i organizację obrony Liège; Cz. II poświęcona jest pierwszym działaniom armji pod dowództwem króla i obejmuje okres aż do wycofania się pod Antwerpję; Cz. III przedstawia udział armji belgijskiej w bitwie granicznej (obrona Antwerpji i Namur); Cz. IV — operacje armji belgijskiej pod Antwerpją w okresie bitwy nad Marną; Cz. V — walki nad Izerą. Autor utrzymuje swą pracę w tonie ściśle rzeczowym, unikając panegiryzmu i cytując materjał dokumentalny w samym tekście. Uzupełniają pracę załączniki źródłowe.

ASTOIN, *col. — Le train des équipages dans les expéditions coloniales. (1830—1930). Préf. de M. le gén. Weygand. Paris, 1931, Charles—Lavauzelle. — Str. 2 nlb., 315, 21 tabl. ilustr. — C.B.W. sygn. 121. 455/II.*

Autor, oficer wojsk taborowych, znany już z obszernej pracy p. t. „*Aigles, étandards et campagnes du train des équipages militaires de 1807 à 1925 Nancy 1926, Berger—Levrault. Str. XI, 168. — C.B.W. sygn. 111. 869/II;* daje tym razem wyczerpującą historję taborów francuskich w wojnach kolonjalnych. Książka zaopatrzona w pochlebną dla autora przedmowę gen. Weyganda, poświęcona wszystkim „nieznanym bohaterom" tej ciężkiej i ofiarnej a tak często niedocenianej służby, składa się z wstępu i pięciu rozdziałów.

Wstęp obejmuje ogólny rzut oka na historję służby taborowej od czasów starożytnych do roku 1830. Rozdział I-szy p. t. „Afryka Północna" omawia udział taborów w wojnach toczonych na terytorjum Algieru, Tunisu, Maroka i Sahary od wyprawy Bourmonta w r. 1830 po lata ostatnie. Rozdział II gi poświęcony jest „Afryce Zachodniej i Wschodniej" (Senegal, Sudan i kampanja na Madagaskarze). Rozdz. III — „Ameryce (kampanja meksykańska"). Rozdz. IV — „Dalekiemu Wschodowi azjatyckiemu" (dwie kampanje chińskie i Tonkin). Rozdz. V — „Lewantowi" (kampanja syryjska). Praca źródłowa, oparta na materjałach archiwalnych oraz literaturze, podanej w przypisach, przedstawia w sposób gruntowny i wyczerpujący działania służby taborowej w tych wszystkich kampanjach w warunkach wyjątkowo trudnych, wymagających największego wysiłku i ofiarności ze strony oficerów i żołnierzy. „Taboryci" francuscy w wojnach kolonjalnych, narażeni na ustawiczne napady partyzanckie, toczyć musieli zacięte walki, ponosząc przytem znaczne straty, czasem przewyższające nawet straty piechoty jak np. w kampanji na Madagaskarze. Sprawa zaopatrzenia oraz transportu rannych i chorych występowała w wojnach kolonialnych jeszcze poważniej, niż w Europie ze względu na pustynny teren i okrucieństwo przeciwnika w stosunku do jeńców. Cały ten ciężar spadł na służbę taborową, posługującą się wszelkiemi możliwemi środkami lokomocji. Wprowadzenie samochodów gąsienicowych otwiera nową erę, ułatwiając transport w najbardziej niedostępnym terenie jak np. Hoggar na Saharze. Książkę ozdabiają liczne ilustracje.

CRISE — *La crise du commandement unique. Le conflit Clemenceau—Foch—Haig—Petain par General ***. Paris, 1931, Ed. Bossard. Str. 208, 1 szkic. — C.B.W. sygn. 121.314/II.*

Anonimowo wydane źródłowe studjum, poświęcone kolejom, jakie przechodziła koncepcja jednolitego dowództwa koalicyjnego na froncie zachodnim w r. 1917 i 1918. Autor zaznacza w przedmowie, że chodziło mu wyłącznie o jak najobjektywniejsze przedstawienie tego ciężkiego procesu bez względu na to, czy prawda będzie przyjemna dla dumy narodowej i czy nie zadraśnie uznanych wielkości. Zarzuca też skłonność do apologji, względnie subjektywizmu, większości istniejących pamiętników i opracowań dotyczących tej sprawy, między innemi świeżej pracy gen. Mordacq'a *Le commandement unique. Comment il fut réalisé. Paris, 1929, Tal-*

landier. Str. 176. — C. B. W. sygn. 113.891/II. Książka, poza przedmową składa się z sześciu rozdziałów: W pierwszym autor przedstawia próby zorganizowania jednolitego dowództwa na skutek porażki włoskiej r. 1917, umowę w Rapallo i utworzenie Najwyższej Rady Wojennej, II-gi poświęcony jest próbom porozumienia się rządów i naczelnych dowództw francuskiego i angielskiego co do dalszych planów kampanji po wycofaniu się Rosji. W III-cim rozdziale jest mowa o opozycji Haig'a i Pétaina przeciw jednolitemu dowództwu (od listopada 1917 do pocz. lutego 1918). Rozdz. IV-ty obejmuje próby zorganizowania Naczelnego Dowództwa Koalicyjnego względnie utworzenia wspólnej rezerwy; autor oświetla tu rolę Focha, Pétaina, Haiga, Clemenceau i Lloyd George'a; rozdz. V-ty przedstawia ofensywę niemiecką i konflikt pomiędzy Haigiem a Pétainem (22 — 24 marca 1918), wreszcie rozdz. VI-ty poświęcony jest dalszemu przebiegowi ofensywy niemieckiej i interwencji Focha (od 24 — 26 marca 1918), który ostatecznie ratuje sytuację przez objęcie naczelnego kierownictwa. Autor podkreśla jego zasługi w całym tym okresie, poddając natomiast krytyce stanowisko innych działaczy politycznych i wojskowych, nie wyłączając Clemenceau i Pétaina. W imię bezstronności przyznaje również większą zasługę, niż inni autorowie francuscy, marszałkowi Haigowi i dowództwu angielskiemu. Zdaniem jego, utworzenie jednolitego naczelnego dowództwa przyszło już w ostatniej chwili, gdy koalicyjne państwa o mało nie przypłaciły całkowitą klęską braku przewidywania i autorytetu swych rządów w sprawie utworzenia w swoim czasie jednolitego dowództwa. Praca oparta na literaturze i na źródłach archiwalnych, w pierwszym rzędzie na protokółach konferencyj.

CORDONNIER, *gén. — Ai-je trahi Sarrail? Paris, 1930, Les Etincelles. Str. 349, 1 nlb., 2 mapki. — C. B. W. sygn. 120.717/II.*

Praca o charakterze polemicznym, wywołana pojawieniem się książki Coblentza, p. t. „Silence de Sarrail", stawiającej szereg zarzutów autorowi z czasów jego służby na froncie macedońskim pod rozkazami Sarrail'a. Gen. Cordonnier replikuje na nie w sposób gwałtowny i ostry, stawiając z kolei szereg ciężkich zarzutów pod adresem gen. Sarrail'a, którego uważa za całkowicie nieudolnego dowódcę i intryganta, wygrywającego jedynie swą prawomyślność polityczną.

Książka zawiera też szereg szczegółów, odnoszących się do zatargów pomiędzy Sarrail'em i Cordonnierem oraz może służyć jako przyczynek do charakterystyki wewnętrznych stosunków w armji koalicyjnej na froncie bałkańskim, wymaga jednak ostrożnego traktowania ze względu na subjektywne ujęcie i polemiczny temperament autora.

TOURNÈS RÉNÉ, *gén. — La campagne de printemps en 1813. Lützen. Etude d'une manoeuvre napoleonienne. Paris, 1931, Charles-Lavauzelle & Cie. — Str. 417, 2 nlb. — C. B. W. sygn. 121.394/II.*

Obszerne, źródłowe studjum historyczno-wojskowe jednej z najświetniejszych operacyj napoleońskich, którą sam cesarz uważał za stojącą wyżej od Austerlitz, Jeny, Friedlandu i Moskwy. Autor, znany historyk wojskowy francuski, zaznacza w przedmowie, że, pomimo ogromnej przepaści, jaka oddziela współczesną strategję i taktykę od prowadzenia wojny za czasów napoleońskich, rozwoju techniki, olbrzymich mas ludzkich, występujących na teatrze wojny, skomplikowanej organizacji dowództw i tyłów i t. p., kampanje I-go cesarstwa dotąd nie straciły na znaczeniu dzięki niezmienności czynników psychologicznych, politycznych, geograficznych i t p., a przedewszystkiem dzięki samej indywidualności Napoleona, który „na długo jeszcze dla każdego, kto zechce wznieść się na wyżyny rozumienia sztuki wojennej, pozostanie mistrzem, który musi być nieodzownie poznanym". Zdaniem autora „najbardziej godną podziwu w sztuce wojennej Napoleona jest nie tyle wartość jego planów początkowych i manewrów przeprowadzanych w trakcie operacji, ile doskonała zgodność, ustanowiona i podtrzymywana stale przez wodza, celu, który może sobie postawić, środków, któremi dysponuje i trudności, które napotyka; nigdy nie jest naruszona harmonja pomiędzy zasadniczemi danemi planu operacyjnego a wymogami bezpieczeństwa".

Książka, poza przedmową i zestawieniem źródeł oraz bibljografji, składa się z 14 rozdziałów, poświęconych kolejnym fazom manewru i bitwy. Rozdz. I-szy obejmuje „Sytuację polityczną w chwili pojawienia się Napoleona na teatrze wojny; II-gi nosi tytuł: „Cesarz i Sztab Generalny armij Menu i Elby; III-ci „Organizacja wojsk gotowych do podjęcia kampanji do 25 kwietnia"; IV-ty „Wojska z punktu widzenia organizacji i tyłów"; V-ty Armja Sprzymierzona w chwili przybycia Napoleona do Moguncji (17 kwietnia); VI-ty „Plany operacyjne Cesarza i ich stopniowe rozwinięcie w okresie od marca do 19 kwietnia"; VII-my „Skoncentrowanie armji Menu (17 do 25 kwietnia)"; VIII-my „Skoncentrowanie armij Menu i Elby w dniach 26 i 27 kwietnia„; IX-ty „Skoncentrowanie armij Menu i Elby w dniu 28 kwietnia"; X-ty Skoncentrowanie armij Menu i Elby w dniu 29 kwietnia. XI-ty „Marsz do walki armij Menu i Elby w dn. 30 kwietnia ; XII-ty „ . . . . w dniu 1 maja"; XIII-ty „Wieczór 1 maja i ranek 2 maja"; XIV-ty „Bitwa pod Lützen"· Książkę uzupełniają załączniki, podające ordre de bataille armij francuskich i sprzymierzonych, oraz atlas złożony z 11 szkiców.

Praca gruntowna, oparta na obfitych materjałach, cytowanych poza podaną bibljografją w odsyłaczach, stanowi cenny wkład w obfitą literaturę napoleońską czasów obecnych. Napisana była zresztą jeszcze przed wojną z wyjątkiem zakończenia ostatniego rozdziału, dającego właściwą ocenę operacji ze strony autora.

IBOS, *gén. — Le genéral Cavaignac. Un Dictateur républicain. (Figures du passé). Paris, 1930, Libr. Hachette. Str. 235, 1 portr. — C. B. W. sygn. 120.844/II.*

Biografja wybitnego generała francuskiego z połowy XIX wieku, bohatera walk afrykańskich, polityka i dyktatora z okresu rewolucji 1848 r. Autor opiera swą pracę zarówno na literaturze, odnoszącej się do epoki drugiej Republiki, na obfitych materjałach drukowanych (współczesnej literaturze politycznej i t. p.) jak i na materjałach archiwalnych (Ministerjum Wojny i Spraw Zagranicznych), w pierwszym rzędzie zaś na papierach i korespondencji samego generała przechowywanych w archiwum rodzinnem.

Studjum składa się z sześciu rozdziałów: I. p. t. „Ukształtowanie się umysłu i charakteru", obejmuje okres dzieciństwa, studjów, oraz początki służby wojskowej. II. p. t. „Dowódca" przedstawia jego działalność wojskową w Algierze w okresie rewolucji 1848 r., jako gubernatora Algieru i ministra wojny. III-ci p. t. „Kolonizator" charakteryzuje ustosunkowanie się Cavaignac'a do zagadnień kolonjalnych. IV. rozdz. „Człowiek" kreśli właściwości jego charakteru, dumę, szlachetność, bezinteresowność i religijność; V-ty „Dyktator" poświęcony jest przedstawieniu politycznej działalności generała w okresie rewolucji jako dyktatora „republikańskiego" tłumiącego w krwawej walce powstanie socjalne, wreszcie VI-ty nosi tytuł „Mąż stanu" i przedstawia głównie ustosunkowanie się Cavaignac'a do zasadniczych zagadnień polityki zewnętrznej i wewnętrznej.

W epilogu autor dochodzi do wniosku, że prawość i prostolinijność postępowania, która zawsze cechowała Cavaignac'a, stała się przyczyną jego porażki w walce ze zręczniejszym politykiem, jakim był późniejszy Napoleon III-ci.

Książka wydana starannie, ozdobiona reprodukcją dobrego portretu generała pędzla Horacego Verneta.

JOUAN RENÉ, *capt. de corvète — Histoire de la marine française des origines jusqu'à la Revolution. <Bibl. historique>. Préf. du Vice-amiral Robert. Avec 14 croquis. Paris, 1932, Payot. Str. 379, 1 nlb.—C.B.W. sygn. 121.617/II.*

Praca kompilacyjna, oparta na bogatej literaturze przedmiotu, w pierwszym rzędzie na dziełach Tramond'a i de la Roncière'a, obejmuje historję marynarki wojennej francuskiej od wieku XIII-go aż do Wielkiej Rewolucji. Autor w VIII-miu rozdziałach przedstawia stopniowy rozwój floty francuskiej, dochodzącej do naj-

wyższej potęgi w wieku XVII i XVIII, gdy dzięki wybitnym marynarzom w rodzaju Suffren'a stanowiła groźną rywalkę dla swej współzawodniczki, floty angielskiej. Druga część tej pracy ma objąć historję marynarki francuskiej od r. 1789 do naszych czasów

ASTON GEORGE *Sir, Major-general. — Secret service. Espionnage et contre-espionnage anglais pendant la guerre (1914 — 1918). Trad. de l'anglais par Henry de Courtois, ancien officier de liaison aux armées britanniques. Avec 5 croquis. <Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale>. Paris, 1932, Payot. Str. 338. — C. B. W. sygn. 121.450/II.*

Autor, jeden z szefów wywiadu angielskiego w okresie wojny światowej, oparł swą pracę zarówno na osobistych wspomnieniach jak i na bezpośrednim materjale źródłowym oraz (częściowo) na literaturze obcej.

Jest to pamiętnik, poprzedzony krótkim zarysem historycznym wywiadu angielskiego, poczynając od kampanji krymskiej, i obejmujący w XXVII rozdziałach zarówno czasy przedwojenne, jak w pierwszym rzędzie, działalność autora w czasie wojny światowej. Zawiera obfite materjały do zakulisowej strony wojny na wszystkich frontach, gdzie działała „Intelligence Service", odgrywająca tak wielką rolę w armji brytyjskiej.

W specjalnym załączniku podaje autor sposoby przesyłania wiadomości tajnych.

REVOL J., *gén. — La victoire de Macédoine. Contribution à l'étude de la guerre en montagne. Paris, 1931, Lavauzelle. Str. 134, 4 mapy. — C. B. W. sygn. 121.458/II.*

Dzieje załamania się armji bułgarskiej w 1918 r. rozpatrywane głównie z punktu widzenia walki w terenie górskim, z którego trudnościami może bardziej trzeba było liczyć się, niż z nieprzyjacielem zdemoralizowanym i pierzchającym prawie bez walki. Ciekawy przyczynek do prowadzenia działań wojennych w górach.

ZEYS LOUISE — *Marie Antoinette Lix, lieutenant de Uhlans polonais lieutenant de Franc-tireus. Préf. de M. Jules Cambon. Avec huit gravures hors texte. Paris, 1931, Libr. Plon. Str. 4 nlb., VII, 245, 5 kart ilustr. — C. B. W. sygn. 121.710/ I.*

Życiorys mało znanej bohaterki z r. 1863 i 1870/71, alzatki, która przebywając w Polsce w charakterze nauczycielki prywatnej, wzięła czynny udział w powstaniu, uzyskując stopień porucznika.

Ranna i wzięta do niewoli, została wydalona zagranicę i powróciła do Francji, gdzie ponownie w r. 1870 wstąpiła w szeregi wolnych strzelców walcząc pod rozkazami gen. Dupré. Zmarła w r. 1909, nie doczekawszy wojny światowej, wskrzeszenia Polski i odzyskania Alzacji. Autorka, przyjaciółka bohaterki, mogła zużytkować w swej pracy ustną tradycję; stąd książka nosi pośrednio charakter wspomnień osobistych, spisywanych w znacznie późniejszym czasie, skutkiem czego niekoniecznie ścisłych i wpadających w ton raczej powieściowy. Przedmowę do niej skreślił Jules Cambon, poświęcając ciepłe wspomnienie francusko-polskiemu braterstwu broni i nawołując współczesnych do pamiętania w chwili obecnej o pięknych przykładach z odległej już przeszłości.

KOELTZ L., *lieut.-col. — Le G. Q. G. Allemand et la bataille de la Marne. Avec 4 cartes et 12 croquis. <Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale>. Paris, 1931, Payot. Str. 410, 2 nlb., 12 szkiców w tekście, 5 planów. — C. B. W. sygn. 120.880/II.*

Obszerne studjum historyczno-strategiczne pióra znanego pisarza wojskowego francuskiego, poświęcone gruntownej analizie działań Naczelnego Do-

wództwa niemieckiego w okresie od 30.VIII do 15.IX.1914 r. Autor oparł się na obfitych materjałach wyłącznie niemieckich, których wykaz załącza przy końcu książki. W trzech pierwszych częściach przedstawia kolejno okres z przed samej bitwy (30.VIII. — 5.IX.), jej przebieg (6 — 9.IX), odwrót niemiecki (10 — 14.IX); w ostatniej daje „Rozważania o prowadzeniu operacyj przez Naczelne Dowództwo Niemieckie".

Przyczynę niemieckiej klęski widzi przedewszystkiem w niższości tego dowództwa w porównaniu z francuskiem, wypływającej częściowo z braków organizacyjnych (podporządkowanie odpowiedzialnego szefa Sztabu Generalnego nieodpowiedzialnemu zwierzchnikowi w postaci cesarza), z braku przygotowania dowódców niemieckich do manewrowania wielkiemi masami, z obciążenia tradycją 70-go roku, ograniczającą działalność naczelnego dowództwa do przygotowania operacji z pozostawieniem zbyt wielkiej samodzielności dowódcom poszczególnych armij, wreszcie, co najważniejsza, z rasowych właściwości ducha niemieckiego, znakomicie uzdolnionego do pracy metodycznej lecz mało zdolnego do improwizacji i bezradnego wobec nieprzewidzianych okoliczności. Taką cechą rasową jest również, zdaniem autora, fakt, że „Niemiec zdyscyplinowany w masie, nie umie sam sobie nałożyć karbów dyscypliny, gdy znajdzie się w odosobnieniu". Tem się tłumaczy niesubordynacja poszczególnych dowódców niemieckich w bitwie nad Marną. Zarzuca wreszcie autor niemieckiemu charakterowi brak zrównoważenia, powodujący, że jest on „równie mało zdolny do umiarkowanego korzystania ze swych trjumfów jak do mężnej walki z przeciwnościami. Powodzenie zaślepia go pychą, porażka demoralizuje". Wszystkie te przyczyny, zdaniem autora, złożyły się na niższość dowództwa niemieckiego, która sprawiła załamanie się wielkiego planu Schlieffenowskiego. Pracę uzupełniają wyciągi źródłowe oraz szereg szkiców i planów.

GAZIN F., *capt. — La cavalerie française dans la guerre mondiale 1914 — 1918. Préf. du gén. Brécard, inspecteur gén. de la cavalerie. Avec 30 croquis. <Collection de mémoires, études et documents pour servir a l'histoire de la guerre mondiale>. Paris, 1930, Payot. Str. 334, 1 nlb. — C. B. W. sygn. 114.689/II.*

Opracowanie historji kawalerji francuskiej w okresie wojny światowej, oparte na ważniejszej literaturze, której wykaz podany jest w osobnem zestawieniu. Autor przedstawia w ramach chronologicznych, podług rozwoju wypadków, działania kawalerji francuskiej z uwzględnieniem jej specjalnych zadań: osłony, wywiadu, walki opóźniającej, udziału w bitwach i wreszcie pościgu, mającego zastosowanie na teatrze bałkańskim. — Praca, poza przedmowami i bibljografją składa się z następujących części: Cz. I. Ogólna, omawia pokrótce historję kawalerji francuskiej od 1870 — 1914, doktrynę wojenną francuską w r. 1914 i plan XVII w zastosowaniu do kawalerji; cz. II-ga przedstawia wojnę ruchową w r. 1914, działania korpusów Sordeta i Conneau, udział kawalerji w bitwie nad Marną (zagon 5-ej dywizji nad Ourcq) w wyścigu do morza i w bitwie pod Ypres; cz. III-cia poświęcona jest okresowi wojny pozycyjnej od 1915 — 1917, walkom kawalerji spieszonej w okopach, względnie w roli ruchomej rezerwy, interwenjującej w poszczególnych momentach natarcia lub odwrotu, wreszcie IV-ta daje obraz roli kawalerji w wielkiej bitwie 1918 roku; osobne rozdziały poświęcone są walce dywizyj spieszonych (kirasjerów) oraz oddziałom samochodów kawalerji („autos-mitrailleuses de cavalerie"). Oddzielnie przedstawia autor interesujące walki i pościg po przełamaniu frontu bułgarskiego. Końcowy rozdział zawiera obserwacje i wnioski autora. W załącznikach podany został ordre de bataille jednostek kawalerji z okresu wojny. Książka poprzedzona pochlebną przedmową gen. Brécarda, Inspektora Kawalerji i gubernatora wojskowego Strasburga.

Praca wartościowa, przynosi pogłębienie i sprostowanie zbyt pochopnych sądów, niedoceniających znaczenia kawalerji w wojnie współczesnej.

BREMOND ED., *gén. — Le Hedjaz dans la guerre mondiale. Préf. du Maréchal Franchet d'Esperey. (Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale). Paris, 1931, Payot. Str. 351. — C. B. W. sygn. 121.385/II.*

Książka, napisana przez b. szefa misji wojskowej francuskiej w He-

dżasie stanowi francuski odpowiednik do słynnych pamiętników pułk. Lawrence'a.

Autor, wybitny orjentalista, znawca Wschodu i Zachodu muzułmańskiego, postawił sobie za cel dać studjum źródłowe ściślejsze i mniej „romancée" udziału Hedżasu (który nie jest jeszcze Arabją) w wojnie światowej. Nie szczędzi też słów ostrej i złośliwej krytyki w stosunku do swego współzawodnika, zarzucając mu megalomanję i wyolbrzymienie odegranej przez siebie roli, doprowadzające do traktowania jej równorzędnie z akcją gen. Allenby'ego. Książka składa się z przedmowy marsz. Franchet d'Esperey, wstępu, 8-miu rozdziałów i zakończenia. Rozdz. I-szy daje ogólny rzut oka na Arabję, II-gi — przedstawia okres przedwojenny, III-ci — wypadki w Arabji od wypowiedzenia wojny przez Turcję aż do interwencji francuskiej, IV-ty — interwencję francuską, V-ty rok 1917, VI-ty — działania w r. 1918, VII-my — rok 1919, VIII-my — rok 1920. — Zgodnie z założeniem, autor dąży do uwydatnienia roli Francji i wojsk francuskich, całkowicie pominiętej przez Lawrence'a. Stąd studjum gen. Bremonda wchodzi w zakres zarówno historji politycznej jak i wojskowej.

CARR GUY WILLIAM, *lieut. — A la grâce de Dieu! Les sous — marins anglais dans la guerre mondiale. Traduit de l'anglais par le lieut. de vaisseau P. Reymond. Pref. de l'amir. S. S. Hall. Paris, 1931, Payot. Str. 230, 8 ilustr. — C. B. W. sygn. 120.881/II.*

Szereg epizodów z działalności angielskich łodzi podwodnych w czasie wojny światowej na Bałtyku i wodach tureckich. Widać z nich wyraźnie, jak wielką rolę w wojnie podwodnej odgrywa indywidualność dowódcy. Od niego w zupełności zależy, czy walka będzie prowadzona w sposób okrutny, jak to praktykowały niektóre łodzie podwodne niemieckie, czy też nie. Książka rzuca sporo światła na działalność floty podwodnej sprzymierzonych, znaną słabiej niż niemiecka.

MAZEL ABRAHAM et MARION ELIE — *Mémoires inédits... sur la guerre des Cevennes 1701—1708. Ed. par Charles Bost. Avec introduction, carte et fac-simile. <Publications de la Societe Huguenote de Londres, XXXVI>. Paris, 1931, Libr. Fischbacher. Str. XVII, 227, 1 nlb., 1 ilustr., 2 mapy. — C. B. W. sygn. 120.927/III.*

Są to pamiętniki dwóch wybitnych uczestników rewolty, jaka wybuchła między protestantami francuskimi po odwołaniu edyktu nantejskiego, Stanowią one materjał dość ciekawy i oświetlają zarówno polityczną stronę sprawy, jak i walki orężne z rządem francuskim z protestanckiego punktu widzenia. Do tekstu pamiętników dołączono kilka uzupełniających dokumentów. Mapy i skorowidz osób i miejscowości ułatwiają korzystanie z książki.

FISCHER MAURICE, *prof. — Visions de guerre intégrale. <La 66-me division à la bataille d'Amiens mai — août — 1918>. Paris, 1931, Peyronnet. — Str. 300, 2 nlb., 1 mapa, 16 ilustr. — C. B. W. sygn. 121.316/II.*

Barwny i żywy opis udziału 66-ej dywizji w t. zw. „Bataille de France", która doprowadziła do załamania się ostatnich wysiłków niemieckich i klęski. W załącznikach podano wiele rozkazów i raportów. Książkę zdobią liczne ilustracje.

KIKOU YAMATA — *La vie du général Nogi. (Vies des hommes illustres Nr. 66). 9 éd. Paris, 1931, Libr. Gallimard. — Str. 216, 1 portr. — C.B.W. sygn. 121.009/I.*

Ciekawy życiorys słynnego wodza i bohatera japońskiego, zdobywcy Port-Arturu, napisany przez japończyka po francusku dla czytelników europejskich. Autor pragnął dać portret psychologiczny swego bohatera, członka rycerskiego rodu, zrodzonego i wychowanego w pojęciach feudalnych, biorącego jednak żywy

udział w tworzeniu potęgi mocarstwowej współczesnej Japonji. Gen. Nogi ukazuje się w tej książce jako wzór japońskiego samuraja, surowego rycerza oddanego niepodzielnie żołnierskim obowiązkom i związanego na śmierć i życie ze swym władcą — cesarzem, z którym nie rozstaje się i po śmierci, popełniając w chwili jego pogrzebu, harakiri wraz z wierną małżonką. Autor zebrał bardzo obfity materjał anegdotyczny, przedstawił w ogólnych zarysach przebieg życia i działalności generała, nie dał jednak analizy jego działań wojennych z punktu widzenia wojskowego, ograniczając się do strony psychologicznej. Swoistą cechą wypływającą z odrębnej kultury japońskiej, jest umiłowanie natury i poezji na pozór nielicujące z tym twardym żołnierzem, despotycznym i bezwzględnym władcą rodziny, nieugiętym wodzem nie cofającym się dla osiągnięcia zwycięstwa przed największemi ofiarami, nie wyłączając własnych synów. Każde ważniejsze zdarzenie, jak np. wzięcie Port—Arturu, było opiewane przez generała w kilkuwierszowych utach na tematy heroiczne i patrjotyczne.

LIDDEL HART, *capt. — Reputations. (Collections de mémoires, études et, documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale). Trad. et préf. d'André Cogniet, off. de marine... Avec 7 croquis. Paris, 1931, Payot. Str. 269, 2 nlb. — C. B. W. sygn. 121. 384/II.*

Szereg portretów biograficznych wodzów i wybitnych generałów wojny światowej. Autor, redaktor wojskowego działu „Encyclopoedia Britannica", zdolny pisarz wojskowy, kreśli je w barwny sposób, starając się dać obraz ludzi żywych z ich zaletami i wadami. Charakterystyczne są tytuły rozdziałów poświęconych poszczególnym postaciom: „Marszałek Joffre — czyli współczesna wyrocznia delficka"; „Generał von Falkenhayn, czyli zuchwalstwo przezorności"; „Marszałek Haig, czyli kwintesencja Wielkiej Brytanji"; „Marszałek Gallieni, czyli prawdziwy zwycięsca z nad Marny"; „Marszałek Foch czyli symbol woli zwycięstwa"; Generał Ludendorff czyli zmechanizowany Napoleon"; „Marszałek Pétain czyli ekonomista wojskowy, połączenie Fabiusza z Carnotem"; „Marszałek Allenby czyli ewolucja wodza"; „Generał Hunter Ligget czyli profesor wojny i natury ludzkiej"; „Generał Pershing czyli stuprocentowy Amerykanin". Autor stara się zachować bezstronność i opiera się na bogatym materjale źródłowym, podanym analizie krytycznej, nie cofa się jednak przed subjektywnem ujęciem portretowanych postaci, dając żywy wyraz swej sympatji lub antypatji, jak np. w stosunku do Joffre'a i Gallieniego.

Zdaje się być przytem powściągliwszym w krytyce w stosunku do wodzów brytyjskich i woli pozostawić w cieniu sprawy pozakulisowe wzajemnego stosunku dowódców i rządu, intryg politycznych i współzawodnictwa. Dosyć znamienne jest całkowite pominięcie w tej galerji marszałka Frencha.

Tłumacz i przedmówca francuski Cogniet, historyk marynarki francuskiej z okresu wojny, stawiając naogół bardzo wysoko pracę Liddell Harta, zarzuca mu jednak pominięcie w działalności portretowanych postaci motywów natury osobistej, które odgrywają zazwyczaj również wybitną rolę.

Książka wartościowa i interesująca, — aczkolwiek daleka od charakteru ostatniej instancji w stosunku do swych bohaterów.

SADOUL LOUIS.— *Le maréchal Oudinot, 1767—1847. Jarville—Nancy, [1931], Ed. de la Revue Lorraine Illustrée. — Str. 2 nlb., 24 3 ilustr. po za tekstem — C.B.W. sygn. 120.095/III.*

Zarys biograficzny, zaopatrzony w liczne, częściowo barwne ilustracje, poświęcony jednemu z wybitnych żołnierzy I-go Cesarstwa, marszałkowi Oudinot. Autor w krótkim ale rzeczowym szkicu daje obraz najważniejszych czynów swego bohatera, zarówno dzielnego żołnierza, wielokrotnie rannego, jak i zdolnego dowódcy, aczkolwiek, podobnie jak większość marszałków napoleońskich, mało samodzielnego, co się ujawniło zwłaszcza w r. 1814. Książka ma charakter poniekąd albumowy, obliczony na popularność, jednak bez ujmy dla ścisłości historycznej. Autor zaznacza, że nie uważał za obowiązek biografa „wywyższanie swego bohatera, ponad wszelką miarę i usuwanie cieniów dla uwydatnienia światła". Zdaniem jego „Książę Reggio nie należał zapewne do tych, którzyby mogli stanąć w pierwszym rzędzie obok cesarza. Lannes, Massena, Davoust stali od niego stanowczo wyżej.

Lecz cztery słowa na jego sztandarze: Zurich, Friedland, Wagram, Berezyna mogą starczyć za tytuł do chwały. Praca ta ukazała się w wydawnictwie „Revue Lorraine", poświęconem pamięci wybitnych Lotaryńczyków.

GRASSET, *col. — Verdun vu du champ de bataille. Paris, 1931, Ed. Jules Tallandier. Str. 64, XVII ilustr., 2 tabl. szkiców. — C. B. W. sygn. 120.578/I.*

Krótki szkic wybitnego historyka wojskowego, autora cennych studjów z historji wojny światowej na zachodnim froncie, zawierający ogólny rzut oka na walki pod Verdun, głównie ze stanowiska psychologicznego. Autor w pierwszym rozdziale omawia plany niemieckie, w drugim pierwsze boje 72-giej dywizji francuskiej (z końca lutego 1916 r.), wreszcie w trzecim daje pogląd na główne fazy walki. Wyprowadza z tych rozważań w charakterze ogólnego wniosku naukę, że najpewniejszą gwarancją zwycięstwa jest wytrwałość i energja, która się nie ugina pomimo najcięższych prób aż do całkowitego wyczerpania sił fizycznych. Jeżeli naród posiada tę cnotę, staje się istotnie niezwalczonym.

Książka napisana żywo i barwnie daje szerszym kołom czytelników ogólny obraz walk tak zaszczytnych dla oręża francuskiego. Zaopatrzona w szereg ilustracyj i szkice.

PERROUT RENÉ — *Le général Drouot. 1774 — 1847. Jarville — Nancy [1931], Ed. de la Revue Lorraine Illustree. — Str. 2 nlb., 24, 3 ilustr. po za tekstem. — C. B. W. sygn. 120.090/IV.*

Książka o charakterze albumowym, wydana przez „Revue Lorraine" i poświęcona jednemu z bohaterów Lotaryngji, generałowi napoleońskiemu, wsławionemu zwłaszcza słynną „szarżą" artylerji rezerwowej pod Wagram, decydującą o zwycięstwie. — Jako dowódca artylerji Drouot odegrał zresztą równie wybitną rolę i w szeregu innych bitew, na skutek czego Napoleon na Świętej Helenie wyrazi się, że jego zdaniem, nie było nikogo równego Muratowi w kawalerji a Drouotowi jako artylerzyście. Podnosi też autor wielkie przymioty moralne swego bohatera, wyróżniające go korzystnie od wielu kolegów. Należał Drouot do najwierniejszych do ostatka żołnierzy Cesarza, towarzysząc mu na Elbie i pod Waterloo. Życiorys ten ma, podobnie jak wydana w tej samej serji biografja marszałka Oudinot'a, charakter popularny zgodny z programem wydawnictwa.

LITERATURA WOJENNA.

BOURCIER EMANUEL — *La guerre du Tonkin. (Coll. „Marianne" sous la direction de Henri Berand.) Paris, 1931, Les Ed. de France. Str. 4 nlb., 263. — C. B. W. syng. 120.556/I.*

W półpowieściowej formie przedstawiona kampanja tonkińska z lat 80-tych ub. stulecia.

Dla odpowiedniego podmalowania tła autor użył licznych dialogów żołnierskich z zachowaniem specjalnej gwary.

Książka wchodzi w zakres beletrystyki wojskowej, nie roszcząc pretensji do ścisłości historycznej.

SPIS DZIEŁ OMÓWIONYCH.

Pologne — La Pologne et la Baltique 5

Reboul, lieut.-col. — Non. L'Allemagne n'a pas désarmé . . 3

Revol J., gén. — La victoire de Macédoine 3

Romain C., col. — Les guerrières 9

Sadoul L. — Le maréchal Oudinot 16

Salomon H. — L'ambassade de Richard de Metternich 5

Tournès R. — La campagne de printemps 11

Trévily J., dr. — Essais sur l'histoire et la situation du sous—marin 2

Vidal C. — Ce qu'il faut savoir de l'armée italienne . . . 1

Villiamier A. — Assainissement atmosphérique 2

Wilson Murray G. — Les chars d'assaut 7

Zeys L. — Marie Antoinette Lix 13